

אל עמי

לומדים עם ילדינו בבתי מדרש קהילתיים להורים וילדים

פרשת יתרו, תשע"ו

כבוד אב ואם

מצות **כבוד אב ואם** היא מצוה חשובה מאוד המופיעה במספר מקומות בתורה. במשנה, בתלמוד ובמדרשים, ישנם ספורים רבים על גדולי ישראל שנהגו כבוד גדול בהוריהם, ועל החשיבות הרבה שיחסו למצוה זו. חכמי ישראל הבחינו בשתי מצוות הנזכרות בתורה בענין זה: א. **כבוד אב ואם**. ב. **מורא אם ואב**. בדרך זה ננסה ללמד על שתי המצוות ולהבחין בהבדלים שביניהם.

מצות הכבוד וטעמה

מצוה זו נכתבה לראשונה בתורה **בעשרת הדברות** בפרשת יתרו.

1. שמות פרק כ פסוק יא

כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ לְמַעַן יָאָרְכֶּךָ יְיָ
עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ.

בעשרת הדברות הנזכרות בפרשת יתרו ואתחנן מופיע צווי דומה.

2. דברים פרק ה פסוק טו

כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ כְּאֲשֶׁר צֻוְּךָ ה' אֱלֹהֶיךָ לְמַעַן יָאָרְכֶּךָ יְיָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ.

התורה משתמשת ב**בטויים דומים** גם במצוות הקשורות **לאהבת ה'**. אנו לומדים מכך שמצוה זו חשובה מאוד:

ביאור:

1. מצות עשה גדולה - מצוה חשובה מאוד.
2. שקל אותן הכתוב - התורה מחשיבה אותם כמו...
3. בכבודו ובמוראו - הכבוד לקב"ה והיראה ממנו.
4. כדרך שצוה - באותה מידה שמצוה לכבד את ה'.
5. כבודם ומוראם - לכבד ולירא מההורים.

3. רמב"ם (רבי משה בן מימון) הלכות ממרים פרק ו הלכה א

כבוד אב ואם, **מצוות עשה גדולה**¹, וכן מורא אב ואם, **שקל אותן הכתוב**² **בכבודו ובמוראו**³.

כתוב: **'כבד את אביך ואת אמך'**,

וכתוב: **'כבד את ה' מהונך'**,

ובאביו ואמו כתוב: **'איש אמו ואביו תיראו'**,

וכתוב: **'את ה' אלקיך תירא'**,

כדרך שצוה⁴ **על כבוד שמו הגדול ומוראו**, **כך צוה על כבודם ומוראם**⁵.

ידוע כי אנו מקיימים את מצוות התורה מפני **שכך צוה ה'**.

יחד עם זאת, נתנו מספר טעמים למצוה זו:

4. ספר החינוך (רבי אהרן הלוי) מצוה לג

... שראוי לו לאדם **שיכיר ויגמל חסד למי שעשה**

עמו טובה, ולא יהיה נבל ומתנכר¹ וכפוי טובה,

שזו מדה רעה ומאוסה² בתכלית לפני אלהים

ואנשים.

ושייתן אל לבו³ כי **האב והאם הם סבת היותו**

בעולם⁴, ועל פן באמת ראוי לו לעשות להם כל

כבוד וכל תועלת שיוכל⁵, כי הם הביאוהו לעולם,

גם יגעו בו⁶ כמה גיעות בקטנותו.

ביאור:

1. נבל ומתנכר - אדם שאינו מעריך את מה שעשו למענו.
2. מידה רעה ומאוסה - תכונה לא טובה.
3. ושייתן אל לבו - יבין וישים לב.
4. סיבת היותו בעולם - הבן קיים בזכות אביו ואמו.
5. תועלת שיוכל - כל דבר שנהריו צריכים והוא יכול לעשותו.
6. יגעו בו - השקיעו בו וטרחו למענו.

לעילוי נשמת
חיים

בן שמואל וגדולה
נלב"ע כה שבט התשס"ט

לעילוי נשמת
זושא אלכסנדר

בן אהרן **למפרט** ז"ל
נלב"ע כ"ה שבט התשס"ז

לעילוי נשמת
אילנה עזת אליהו

בת רחל מוחטרם ז"ל
נלב"ע כ"ו שבט התש"ע

כמוכן שחובתנו לכבד את הורינו קימת **תמיד ובכל מצב**.

הכבוד להורינו מחיב אותנו לשחק ולהבליג גם כשקורים מצבים קשים או לא נעימים:

5. רמב"ם הלכות ממרים פרק ו הלכה ז

עד היכן הוא כבוד אב ואם?

**אפלו נטלו¹ כס של זהובים² שלו והשליכו בפניו לים - לא יכלימם³
ולא יצער בפניהם⁴ ולא יכעוס כנגדם, אלא יקבל גזרת הכתוב⁵ וישתק.**

ביאור:

1. נטלו - לקח.
2. כס של זהובים - ארנק ובו הרבה כסף.
3. לא יכלימם - לא יבייש את הוריו.
4. ולא יצער בפניהם - אסור לבן להראות בפני הוריו שהוא עצוב על מה שעשו.
5. גזירת הכתוב - הצווי של ה' לכבד את הוריו **בכל מקרה**.

שאלות אתגר:

3. כיצד מביאה אותנו מצות כבוד אב ואם לכבד ולהודות לקב"ה?
4. מנין לנו שמצוות כיבוד הורים היא מצות צוה חשובה? (מקור 3)

1. לאיזו מידה טובה מחנכת אותנו מצות כבוד אב ואם? (מקור 4)
2. מהיכן לומדים על החשיבות הגדולה של מצות כיבוד אב ואם? (מקור 3)

כבוד אב ואם כיצד?

עקרה של המצוה היא בעשית מעשים חיוביים למען ההורים ולכבודם:

6. תלמוד בבלי מסכת קידושין דף לא עמוד ב

... ואיזהו כבוד?

... מאכיל ומשקה¹,

מלביש ומכסה²,

מכניס ומוציא⁴.

- ביאור:**
1. ואיזהו כבוד? - כיצד מכבדים (את הורינו)?
 2. מאכיל ומשקה - נותן להוריו לאכול ולשתות.
 3. ומכסה - דואג לבגדים ומלביש אותם (אם זקוקים לעזרתו).
 4. מכניס ומוציא - לוקח אותם ומחזיר אותם לכל מקום שהם צריכים להגיע.

הרמב"ם מרחיב את דברי חכמינו בתלמוד:

7. רמב"ם הלכות ממרים פרק ו הלכה ג

... אי זהו כבוד?

מאכיל ומשקה, מלביש ומכסה משל האב¹.

ואם אין ממון² לאב ויש ממון לבן,

כופין אותו³ וזן⁴ אביו ואמו כפי מה שהוא יכל.

ומוציא ומכניס ומשמשו⁵ בשאר הדברים...

ועומד מפניו כדרך שהוא עומד מפני רבו⁶.

ביאור:

1. משל האב - צריך לעזור ויכול לקנות להוריו את הדברים **מכספם**.
2. ממון - כסף.
3. כופין אותו - מכריחים את הבן לתת כסף להוריו.
4. זן - הבן צריך לקנות מזון להוריו לפי יכולתו, אם הוריו צריכים.
5. ומשמשו - עוזר לאב ולאם בכל דבר שצריך.
6. ועומד מפניו... - כמו שחייבים לקום לכבוד הרב **חייבים לקום לכבוד ההורים**.

היחס והפנה במעשים

בנוסף לחובתנו לעשות מעשים של כבוד להורינו, חשוב מאד להקפיד על **היחס הנכון להורים** בשעת קיום המצוה. בתלמוד הירושלמי מובאות דגמאות לכך:

8. על פי תלמוד ירושלמי פאה, פרק א, הלכה א

יש מאכיל את אביו ותרנגולים מפטמים (מאכלים משפחים) ויורש גיהנום, ויש מטחינו ברחים (נותן לו לטחן קמח ברחים - שזו עבודה קשה) ויורש גן עדן.
כיצד? מעשה באחד שהיה מאכיל לאביו ותרנגולים מפטמים.
פעם אחת אמר לו אביו: בני תרנגולים אלה מנין לך? אמר לו: 'זקן, זקן! אכל ושתק...' נמצא מאכיל את אביו ותרנגולים מפטמים ויורש גיהנום (נענש על בזוי אביו).
וכיצד מטחינו ברחים ויורש גן עדן?
מעשה באחד שהיה טוחן ברחים. שלח המלך להביא טוחנים לעבודתו (אנשים שיטחנו עבור המלך).
אמר הבן לאביו: 'אבא, הכנס וטחון במקומי (בבית שלנו) ואני אלך לעבודת המלך, אם ישל עלי המלך עבודה מבישת **אתבזה אני ולא אתה**.
אם ילקני המלך (כה אותי) אלקה אני ולא אתה'. נמצא שהבן מטחינו ברחים ויורש גן עדן.

הגמרא במסכת קדושין (דף לא) אומרת שגם אם הבן מאכיל את הוריו מאכלים טובים ומשפחים, עליו לעשות זאת **בסדר פנים יפות ובאהבה**, ואם לא, הוא אינו מקבל שכר על מצוה זו.
נמצינו למידים, שלא די שאנו מקשיבים להורינו וממלאים את בקשתם, צריך לעשות זאת **בחיוך ובמאור פנים**, מתוך כבוד ואהבה.
(על פי הספר 'הלכה ומעשה' - הרב זאב זלצר)

מעשי חכמים בכבוד הורים

בתלמוד ישנם ספורים רבים המתארים כמה חכמינו הקפידו בכבוד ההורים. נעין בכמה ספורים:

9. על פי תלמוד בבלי מסכת קידושין דף לא עמוד ב

רב יוסף היה עור, כאשר היה שומע את קול צעדיה של אמו, היה אומר: **אעמד לפני השכינה** (כלומר: רב יוסף כבד את אמו כמו שמכבדים את הקב"ה).

10. על פי תלמוד ירושלמי מסכת פאה פרק א הלכה א

אמו של **רבי טרפון** ירדה לטיל לתוך חצרה בשבת, ונקרע לה הסנדל. הלך **רבי טרפון** והניח שתי ידי תחת פרסותיה, והיתה מהלכת עליה עד שהגיעה למטה.

פעם אחת חלה (**רבי טרפון**), ונכנסו חכמים לבקרו.

אמרה להן: התפללו על **טרפון** בני שהוא נוהג בפי כבוד יותר מדאי.

אמרו לה: מה עשה לכבודך?

וספרה להם מה הוא עושה למענה.

אמרו לה: אפילו עושה בן אלהים, **לחצי כבוד שאמרה תורה לא הגיע.**

ביאור:

1. תחת פרסותיה - תחת כפות רגליה, כדי שלא תדרך על הקרקע.
2. כבוד יותר מדאי - מכבד אותי מאד.
3. אלף אלפים - אפילו אם היה עושה הרבה יותר מכך.

משימה:

נסו למצא את הקשר בין הספור הבא לכבוד הורים:

אביו של **שי נכנס** לשיחה עם המורה באספת הורים.

המורה ספר ש**שי** אינו מקשיב, מפטפט ואינו מכין את שעורי הבית.

אביו של **שי** יצא מדרך ועצוב מהפגישה ודמעות בעיניו.

לאחר מכן נכנס אביו של **אילן**.

המורה אמר לו **שאיילן** תלמיד רציני המנצל את הזמן ומקשיב היטב בשעורים.

אביו של **אילן** שמח לשמע שבנו עובד ועמל.

האם ספור זה קשור לכבוד אב ואם? כיצד?

ביאור:

1. הבריות - האנשים, החברה מסביבנו.
2. אשרי - מאושרים ההורים.
3. אין הבן הולך דרך הישר - הבן עושה מעשים רעים.
4. ישאו חרפה - יתביישו בגלל מעשיו.

שאלת אתגר:

4. עיינו בסיפור על רבי טרפון (מקור 10).
- א. האם הוא היה חייב לנהוג בצורה שנהג?
- ב. מה חשבה אמו על הדרך שהוא מכבד אותה?
- ג. מה חידשו לאמו החכמים שבאו לבקרו?

11. קיצור שולחן ערוך (הרב שלמה גאנצפריד) סימן קמג סעיף כא

מי שהוא רוצה באמת לכבד את אביו ואמו,

יעסק בתורה ובמעשים טובים, שזהו הכבוד הגדול לאבות,

שאומרים הבריות: **אשרי לך ואם, שגדלו בן כזה!**

אבל אם אין הבן הולך דרך הישר, **הרי אבותיו ישאו חרפה עליו, והוא מביש אותם...**

1. כיצד צריך אדם לכבד את אביו ואמו?

2. מי שאביו ואמו בריאים ואינם צריכים שיאכיל וישקה אותם,

כיצד הוא מקיים מצות כבוד אב ואם? (מקור 7, 11)

3. מדוע רב יוסף היה עומד כששמע את אמו?

מעשה שהיה

באחד מלילות החורף הקשים באירופה, לאחר שירד גשם סוער, חזרו כמה יהודים מבית המדרש של העיר סלנט לבתיהם. לפתע ראו דמות של יהודי, שחופר ומעדר את האדמה.

התקרבו האנשים למקום כדי להסתכל מי זה האיש ומה מעשיו בשעה כה מאוחרת ובקר העז.

"האין זה רבנו **רבי זונדל** מסלנט?" התפלאו האנשים.

כן, היה זה **רבי זונדל** - עטוף במעיל חרפי, מעדר בידו, זעה יורדת על פניו, והוא עיף מן המאמץ הקשה.

"מה פשר מעשיו של רבנו?" תמהו היהודים זה אל זה.

ראה **רבי זונדל** הצדיק את תמיהתם וספר להם:

"בדרך זו עובדת אמי, כאשר היא הולכת לבית הכנסת.

הגשמים והשלגים, שירדו בימים האחרונים, שבשו את הדרך והיא מלאה עתה פבץ ולכלוך.

לכן, אני חופר במקום.

רצוני לנקות ולפנות לאמי

דרך נוחה ונעימה מן הבית

לבית הכנסת, כדי למנע ממנה טרחה

ואי נעימות מחר בבקר

כשתלך לתפלה".

מצות מורא אם ואב

בנוסף למצות כבוד הורים, יש מצוה הקשורה ליראת הכבוד שצריכה להיות לנו כלפי ההורים:

12. ויקרא פרק יט פסוק ג

איש אמו ואביו תיראו ואת שבתתי תשמרו אני ה' אלקיכם.

חכמינו מבררים מהי אותה 'יראה'. הכוונה היא למעשים שיש להזהר מהם:

13. תלמוד בבלי מסכת קידושין דף לא עמוד ב

איזהו מורא'...?

... לא עומד במקומו,

ולא יושב במקומו,

ולא סותר את דבריו,

ולא מכריעו.

ביאור:

1. מורא - פחד (הכנה ליראת כבוד).
2. לא עומד... ולא יושב במקומו - המקום שאביו או אמו רגילים לשבת או לעמוד.
3. ולא סותר את דבריו - לא יאמר לאמו או לאביו שדבריהם אינם נכונים.
4. ולא מכריעו - אם אביו תלמיד חכם ויש חכמים שחולקים עליו, אסור לבן לומר שאביו אינו צודק ואין הלכה כמותו.

ביאור:

1. נראין דברי אבא - אסור לבן לומר בנכחות אביו "אבא צודק ביוכוח", שגם זה נראה כחוסר כבוד.

מקור אתגרי:

יראת הכבוד כלפי ההורים חשובה כל כך שצריך להזהר אפילו מלומר: "אבא צודק" (בזכות אבתך).

14. שולחן ערוך (רבי יוסף קארו) יורה דעה, סימן רמ הלכה ב

...ולא מכריע את דבריו בפניו, אפילו לומר: "נראין דברי אבא"...

ואכן פוסקי ההלכה קבעו כי:

ביאור:

1. במקום המיוחד - המקום הקבוע של אבא או אמא לתפילה.
2. להסב בביתם - מקום ישיבתם הקבוע סביב השולחן.
3. אפילו שלא בפני - גם כשהם אינם נמצאים במקום.
4. לחוש לדבריהם - כדאי להקפיד בכך.
5. סותר דבריו - אומר להוריו: "אין זה נכון, טעיתם" וכו'.
6. לא יקראנו בשמו - לא יפנה להוריו בשמם הפרטי, וגם לא יזכיר אותם בשמם הפרטי. וכששואלים את שם הוריו יאמר: "אמי שרה", "אבי יעקב" וכדו'.

15. על פי מקור חיים חלק ה פרק רנא (רבי חיים דוד הלוי)

לא יעמוד במקום המיוחד לו (לאביו או לאמו) להתפלל, ולא ישב במקום המיוחד להם להסב בביתם... ויש מי שמחמיר לעשות דברים אלו אפילו שלא בפניו אביו ואמו... וצריך לחוש לדבריהם, כיון שהוא אסור תורה. ולא סותר דבריו... לא יקראנו בשמו לא בחייו ולא במותו, אלא אומר: "אבי מורי", "אמי מורתי".

יראת הכבוד כלפי ההורים מחייבת אותנו להבליג ולשתק גם אם הם פוגעים בנו:

16. רמב"ם הלכות ממרים פרק ו הלכה ז

... ועד היכן מורא? אפילו היה לובש בגדים תמורות¹, ויושב בראש בפני הקהל², ובא אביו ואמו וקראו בגדיו... וירקו בפניו - לא יכלימם³, אלא ישתק ויירא ויפחד ממלך מלכי המלכים שצוהו בכך. שאלו מלך בשר ודם גזר עליו דבר שהוא מצער יתר מזה לא היה יכל לפרסם בדבר⁴, קל וחומר למי שאמר והיה העולם⁵ כרצונו.

ביאור:

1. בגדים חמודות - בגדים יקרים ומכובדים.
2. בפני הקהל - על במה בפני ציבור.
3. לא יכלימם - לא יבייש אותם (לענין כולם).
4. לפרסם בדבר - להרהר או להתווכח.
5. למי שאמר והיה העולם - זה רצונו של ה'.

ביאור:

1. כולכם חייבין - גם ההורים חייבים לכבד את ה'.

מקור אתגרי:

התורה מצוה שתי מצוות בסמיכות: 'איש אמו ואביו תיראו', ו'את שבתתי תשמרו'. חכמינו למדו מכך כי יש מקרים בהם איננו מצוים לשמץ להורים.

17. רמב"ם הלכות ממרים פרק ו הלכה יב

מי שאמר לו אביו לעבר על דברי תורה, בין שאמר לו לעבר על מצות לא תעשה או לבטל מצות עשה, אפילו של דבריהם, הרי זה לא ישמע לו, שנאמר: 'איש אמו ואביו תיראו ואת שבתתי תשמרו' - כלכם חייבין בכבודי.

1. תנו דוגמאות נוספות לקיום מצות מורא אם ואב!

2. במצות כיבוד אב ואם, התורה מצוה מה _____ לעשות להורינו,

ובמצות מורא אב ואם, התורה מצוה אותנו מה _____ לעשות להורינו.

3. האם מותר לשבת במקום של אמא כשהיא לא נמצאת בבית? (מקור 15)

שאלת אתגר:

4. מתי אין לפעול על פי רצון ההורים? מדוע?

שְׁכָרָם שֶׁל הַמַּכְבָּדִים אָב וָאֵם

ביאור:

1. ימלא השם ימינו - ייתן לנו חיים ארוכים.
2. ישיבתנו לעד על האדמה - תמיד נשאר בארץ ישראל.

18. שמות פרק כ פסוק יב

כָּבֵד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ לְמַעַן יָאָרְכוֹן יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ.

המפרשים מבחינים במספר הבטחות במצוה זו:

19. רמב"ן על שמות פרק כ פסוק יב

... יבטיח כי במצוה הזאת יהיו כל ימותינו ארפים, כי ימלא השם ימינו¹ בעולם הזה, ויהיו ארפים בעולם הבא... ותהיה ישיבתנו לעד על האדמה² הטובה שיתן לנו... והנה הם שתי הבטחות.

19. משנה מסכת פאה פרק א

אלו דברים שאדם אוכל פרותיהן בעולם הזה והקרן קימת לו לעולם הבא: **כבוד אב ואם**, וגמילות חסדים... והבאת שלום בין אדם לחברו...

19. פירוש קהתי

- א. שאדם אוכל פרותיהן בעולם הזה - פרוש הדברים, שאדם נהנה מפרי מעשיו אלו בעולם הזה.
- ב. והקרן - ושכר המצוה.
- ג. כיבוד אב ואם - שנאמר: 'כבוד את אביך ואת אמך... למען יארכיון ימך ולמען ייטב לך', ופרש רש"י: 'למען יארכיון ימך' - לעולם הבא, 'ולמען ייטב לך' - בחייה.

ביאור:

1. שמשמע מעצמם - עצם קיום המצוה מאריכה את ימיו של האדם.
2. מלבד שכרה מה - בנוסף על השכר שה' יתן.
3. וזו גלה אותה ה' - הקב"ה גלה את הסגולה והשכר שיש במצוה כבוד הורים.

מקור אתגרי:

לדעת חלק מהמפרשים אריכות הימים היא **בנוסף** לשכר הטוב שנקבל מה' על קיום המצוה.

20. אור החיים על שמות פרק כ פסוק יב

'למען יארכיון' - אמר 'יארכיון', שמשמע **מעצמם**... אולי שירצה לומר כי מצוה זו סגולה היא אריכות ימים **מלבד שכרה מה**², כי יש מצוה שיש בהם סגולות נפלאות מלבד שכר אשר קבע להם ה', וזו גלה אותה ה'³.

עד כמה גדול שכרו של מקיים מצוה זו אפשר ללמוד מהשכר שנתן אפילו לרשעים שהקפידו במצוה זו:

ביאור:

1. שאין הקב"ה מקפח... - ה' נותן שכר **לכל מי שמקיים מצוה זו**.
2. מנול - מהיכן לומדים זאת?
3. שכיבד את אביו - שכיבד את יצחק.
4. כל הכבוד הזה - עשר, וזכה שיצאו ממנו עמים רבים.
5. מה פרע לו - ה' נתן לו שכר גדול.
6. על אחת כמה וכמה - בנדיא שה' ישלם לו שכר טוב.

21. מדרש תנחומא פרשת קדושים סימן טו

בוא וראה, מצות כבוד אב ואם, כמה חביבה לפני הקב"ה, שאין הקב"ה מקפח שכרו, בין צדיק בין רשע.¹ מנול?² מעשו הרשע, **על שכבוד את אביו**³, נתן לו הקב"ה את כל הכבוד הזה... ומה אם רשע זה על שכבוד את אביו, מה פרע (שלם) לו⁵ הקב"ה, המכבד את אבותיו ועושה מצות אחרות, על אחת כמה וכמה⁶.

רבן שמעון בן גמליאל מלמד אותנו מה הוא למד מעשו:

22. מדרש רבה בראשית פרשה סה פסוק טז

אמר רבן שמעון בן גמליאל: כל ימי הייתי משמש את אבא ולא משמתי אותו אחד ממאה² שמש עשו את אביו. אני בשעה שהייתי משמש את אבא הייתי משמשו בבגדים מלכלכין, ובשעה שהייתי יוצא לדרך הייתי יוצא בבגדים נקים. אבל עשו - בשעה שהיה משמש את אביו לא היה משמשו אלא בבגרי מלכות³.

בתורה נזכרות שתי מצוות ששכרן אריכות ימים: **כבוד אב ואם ושלוח ה' (לשלח צפרים שמצאנו בקן בדרך)**. חקמינו למדו מכך על היחס הנכון לקיום מצוות ולשכר שלהן:

ביאור:

1. משמש את אבא - עוזר לו ומטפל בו.
2. אחד ממאה - כלומר: לא הצלחתי להתקרב לרמת הכיבוד (של עשו).
3. בבגדי מלכות - בגדים משובחים ונקיים.

ביאור:

1. מצוה קלה שבקלות - שקל מאד לקיים אותה.
2. חמורה שבחמורות - שאורכת שנים רבות וקשה לקיימה.
3. ובשתייהן כתיב - בשתי המצוות כתוב.
4. ושכרה מרבה - יש שכר גדול על קיומה.

מקור אתגרי:

22. פני משה (הרב משה מרגלית)

- א. ובשתייהן כתיב והארכת ימים - ללמדך שאין קצבה בשכר מצוה, ולפעמים אתה רואה מצוה קלה ושכרה מרבה⁴.

23. תלמוד ירושלמי מסכת פאה דף ג עמוד ב

אמר רבי אבא בר כהנא: השווה הכתוב מצוה קלה שבקלות¹ למצוה חמורה שבחמורות². מצוה קלה שבקלות זה שלוח ה' הקן, ומצוה חמורה שבחמורות זה כבוד אב ואם, ובשתייהן כתיב³: 'והארכת ימים'.

ביאור:

1. עד היכן - כמה צריך להקריב למען המצוה?
2. לאפוד - שלבש הכהן הגדול.
3. בששים רבוא שכר - בסכום כסף גדול מאד.
4. והיה מפתח - של הקופסה (הכפפת).
5. תחת מראשותיו של אביו - תחת הכר של אביו שישן.
6. מונח תחת מראשותיו של אביו, ולא ציערו - להעירו משנתו, והפסיד משום כך את העיסקה.
7. פרה אדומה - בהמה נדירה שקשה להשיג כמותה.
8. כל ממון שבעולם - סכומים גדולים ביותר.
9. אותו ממון שהפסדתי... - סכום הכסף שהפסדתי בשנה שעברה כשאבא ישן.
10. שאינו מצווה ועושה - הגוי שאינו חייב במצוה זו ועושה אותה למרות שאינו חייב וזוכה לשכר כזה.
11. מצווה ועושה - יהודי, שחייב במצוות כיבוד אב ואם.
12. על אחת כמה וכמה - בנדאי שישלם לשכר טוב.

חכמינו מלמדים על שכרו הטוב של גוי שכבד את הוריו:

24. תלמוד בבלי מסכת קידושין דף לא עמוד א

שאלו את רבי אליעזר: עד היכן כבוד אב ואם?
אמר להם: צאו וראו מה עשה עובד כוכבים אחד לאביו באשקלון ונדמא בן נתינה שמו.
בקשו ממנו חכמים אבנים לאפוד² בששים רבוא שכר³...
והיה מפתח⁴ מנח תחת מראשותיו של אביו, ולא צערו⁵.
לשנה האחרת נתן הקב"ה שכרו, שנולדה לו פרה אדמה⁷ בעדרו.
נכנסו חכמי ישראל אצלו, אמר להם: יודע אני בכם, שאם אני מבקש מכם כל ממון שבבעולם⁸, אתם נותנים לי, אלא אין אני מבקש מכם אלא אותו ממון שהפסדתי בשביל כבוד אבא⁹.
ואמר רבי חנינא: ומה מי שאינו מצווה ועושה¹⁰ כך - מצווה ועושה¹¹, על אחת כמה וכמה¹².

4. מה המיוחד במצוה של דמא בן נתינה ומה היה שכרו?
5. מה אנו יכולים ללמוד מן הסיפור על דמא בן נתינה?
6. מדוע מצות כיבוד אב ואם היא מצוה 'חמורה' ומצות שילוח הקן היא מצוה 'קלה'?

1. מה יהיה שכר האדם שמכבד את הוריו?
2. מה יהיה שכר העם כולו, אם נקיים מצוות כיבוד הורים?
3. מדוע זכה עשן הרשע לכבוד גדול? מה לומד מכך המדרש על שכרם של יהודים המקיימים מצות כיבוד הורים?

מצוה שהיה

בני עירו של הקצב התפלאו מאד - מה לצדיק ולננס הקצב, הרי אדם פשוט הוא! גם הקצב נדהם, כששמע שרבי יהושע מחפשו. הקצב חשב שמנסים לרמות אותו ולא רצה לבא אל הצדיק. לכן הלך רבי יהושע בעצמו אל הקצב ושאלו: "אלו מעשים טובים עושה אתה?" השיב ננס הקצב וספר לפי תמו: "אב ואם יש לי והם זקנים וחולים. אני רוחצם ומלבישם יום יום ודואג לכל מחסורם". נשק לו רבי יהושע ואמר: "בני, אשריך ואשרי גורלך, מעשיך שוים למעשי, וילמוד התורה שלי. עתה מבין אני את פשר החלום שחלמתי. אשרי שזכיתי להיות חברך בגן עדן!"

רבי יהושע בן אלהם חלם חלום שהוא וננס הקצב יישבו סמוכים זה לזה בגן עדן. הקיץ רבי יהושע משנתו והתפלל. כיצד זה יתכן? אני שמיום הולדי יראתי את ה', שמרתי מצוותיו, למדתי תורה, העמדתי שמונים תלמידים, מקפיד אני שלא ללכת ארבע אמות ללא תפלין וציצית. כיצד משווים את מעשי למעשיו של אדם פשוט, קצב? מה מסגל קצב אחר לעשות? כרי לעמד על טיבו של ננס הקצב, בקש מתלמידיו לחפש את הקצב ולהביאו אליי. החפזים אחר הקצב לא היו קלים, אך לבסוף מצאוהו.

מקומה של המצוה בעשרת הדברות

מה המשתף למצוות שנכתבו בלוח בצד ימין ומה המשתף למצוות שנכתבו בלוח בצד שמאל? בצד ימין מופיעות מצוות שבין אדם למקום (בין אדם לאלקים) ובצד שמאל מופיעות מצוות שבין אדם לחברו. כבוד אב ואם הנו מצוה שבין אדם להורים שלו כלומר מצוה שבין אדם לחברו, אם כן מדוע היא נמצאת בצד ימין עם המצוות שבין אדם למקום?

אנכי ה'	לא תרצח'
לא יהיה לך'	לא תנאף'
לא תשא'	לא תגנב'
זכור את'	לא תענה'
כבוד את'	לא תחמד'

ביאור:

1. הזהירו עד עתה - בדרברות הקודמים.
2. האב הראשון - הקב"ה.
3. האב האחרון התחתון - אביו של האדם.
4. בכבודי - בכבוד ה'.
5. שותפין עמי ביצירתך - ההורים שותפים ביוצירתו של הבן.
6. וסתם הכתוב - בתורה לא כתוב כיצד צריך לכבד את הוריו.
7. מכבוד האב הראשון יתעלה - מהכבוד שנותנים לה'.

25. רבינו בחי' על שמות פרק כ פסוק יב

הזהירו עד עתה¹ בכבוד האב הראשון²... ועתה רצה לחתם הלוח בכבוד האב האחרון התחתון³. ואמר כשם שצויתך בכבודי⁴, כן אני מצוך היום בכבוד אבך ואמך, שהם שתפין עמי ביצירתך⁵. וסתם הכתוב⁶ ולא פירש הכבוד הזה, כי יש ללמד אותו מכבוד האב הראשון יתעלה⁷...

מערכת: הרב מאיר אסולין, הרב ש"י גלמן | ריכוז התכנית: שלומית שרפי

יוצא לאור ע"י: אל עמי-אל עצמי, ת.ד. 1300 מעלות, 21510 | לפרטים ולהזמנות: טל': 04-9978164 פקס': 04-9972242

אתר אינטרנט: www.elami-elatzmi.co.il | דוא"ל: elami@elami-elatzmi.co.il

כל הזכויות שמורות! אין להפיץ ולהעביר ללא אישור מפורש!

עיצוב: סטודיו 'גרפיקטו' 04-6601020, 054-4965150 | איורים: מיטל שוגרמן 04-6600512